

BAB LIMA

BAB LIMA

PEMAKAIAN AKAD *AL-MURĀBAHAH* DI BANK BUMIPUTRA MALAYSIA BERHAD (BBMB).

5.1 Pengenalan.

Langkah mengemukakan Sistem Perbankan Tanpa Faedah (SPTF) di Malaysia menerima berbagai reaksi di kalangan masyarakat. Berikutnya, timbul beberapa persoalan menyentuh ketepatannya terutama dari sudut ruh dan semangat perundangan Islam. Di antara persoalan yang dikemukakan ialah apakah pelaksanaan SPTF merupakan reaksi pasaran atau ia benar-benar suatu pembaharuan ke arah mengislamisasikan sistem ekonomi negara.¹ Untuk menghuraikan persoalan ketepatan teknik-teknik yang digunakan dengan ajaran Islam serta aspek-aspek lain yang berkaitan, maka di dalam bab ini akan dibincangkan tentang pemakaian salah satu daripada prinsip-prinsip muamalat di dalam SPTF iaitu *al-murābahah* sebagai satu syarat *bay'* yang diimplimentasikan ke dalam beberapa transaksi yang pada asalnya diambil

---

¹ Dr. Ahmad Hidayat b. Buang, "Muamalah Islam di Malaysia - Satu *Tajdid* Atau Reaksi Pasaran", (Kertas Kerja Seminar Pengajian Syariah 95, Kuala Lumpur, 13-14 Jun, 1995, hh.1ff.)

daripada sistem konvensional. Kemudian dilakukan beberapa penyesuaian untuk memenuhi kehendak fiqh muamalat dan tuntutan ekonomi semasa.

5.2 Latar Belakang Penubuhan Skim Perbankan Tanpa Faedah (SPTF) Di Malaysia.

Ekoran daripada arus kebangkitan Islam dan kesedaran masyarakat tentang keperluan kepada suatu sistem perbankan yang memenuhi kehendak Syariah maka pada bulan September 1981, sebuah Jawatankuasa Pemandu telah ditubuhkan untuk membuat kajian tentang kemungkinan menubuhkan sebuah Bank Islam di Malaysia dengan dipengerusikan oleh Y.M. Raja Tan Sri Mohar b. Raja Badiozzaman dan disertai oleh 14 orang ahli jawatankuasa. Dalam laporannya kepada kerajaan pada 5 Julai 1982, jawatankuasa pemandu telah mencadangkan penubuhan sebuah Bank Islam di Malaysia. Berikutnya, pada tahun 1983 ditubuhkan Bank Islam Malaysia Berhad (BIMB) dan kerajaan telah meluluskan Akta Bank Islam 1983 bagi membolehkan Bank Islam ditubuhkan dan menjalankan aktiviti-aktivitinya berlandaskan syariah.²

Di dalam operasinya, Bank Islam bukan sahaja menggunakan akad-akad penama fiqh yang terkenal di dalam disiplin fiqh muamalah Islam tetapi juga

---

² Nor Mohamed Yakcop, *Teori, Amalan Dan Prospek Sistem Kewangan Islam Di Malaysia*, Kuala Lumpur: Percetakan Cergas (M) Sdn. Bhd., 1996, h.52 dan Dzul Jaztri Abd Razak dan Shahrul Izzam Abd Karim, "SPTF Alternatif Kepada Sistem Konvensional", *Dewan Ekonomi*, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa Dan Pustaka, 1994, h.11.

instrumen-instrumen perbankan konvensional yang diimplimentasikan ke dalam akad dan syarat yang bersesuaian di dalam muamalah Islam serta menghapuskan elemen-elemen yang bercanggah dengannya. Sebagai contoh, salah satu instrumen yang penting bagi perbankan konvensional ialah akaun simpanan. Akaun simpanan ini telah dijadikan salah satu instrumen kewangan Islam dengan berdasarkan prinsip *al-waḍ'ah yad ḍamānah* dan prinsip riba dibuang daripadanya. Untuk memastikan instrumen-instrumen tersebut bertepatan dengan Syariah maka ditubuhkan Majlis Pengawasan Syariah Bank Islam. Pada tahun 1997 ditubuhkan Majlis Penasihat Syariah Kebangsaan Bank Negara dan sehubungan dengan itu Majlis Pengawasan Syariah Bank Islam akan tidak diperlukan lagi dari segi tuntutan statut dan undang-undang. Walaubagaimanapun institusi perbankan dan syarikat Takaful boleh mengekalkan penasihat Syariah mereka yang sedia ada.³ Sehingga penghujung tahun 1996 lebih daripada 20 produk Perbankan Islam telah diwujudkan. Sementara jumlah keseluruhan deposit Perbankan Islam pada akhir 1996 ialah RM10.1 bilion dengan 45.2% kepada BIMB dan bakinya kepada SPTF. Pada masa yang sama institusi SPTF terus mencatatkan perkembangan menggalakkan dengan peningkatan sebanyak 85.7% kepada RM3.9 bilion.⁴

Perkembangan Perbankan Islam yang memberangsangkan ini mendorong kepada peralihan tumpuan kepada meningkatkan jumlah institusi yang menawarkan perbankan Islam. Isu yang timbul ialah apakah pendekatan terbaik untuk meningkatkan bilangan institusi tersebut. Pilihan pertama ialah membenarkan

---

³ Bank Negara, *Laporan Tahunan Bank Negara Malaysia 1996*, Petaling Jaya: Percetakan Kum Sdn. Bhd., 1997, h.121.

⁴ Nor Mohamed Yakcop, *Sistem Kewangan Islam Di Malaysia*, h.54.

penubuhan bank-bank Islam yang baru. Pilihan kedua pula ialah membenarkan bank-bank konvensional menubuhkan syarikat subsidiari yang menawarkan perbankan Islam. Manakala pilihan ketiga ialah membenarkan bank-bank konvensional menawarkan khidmat Perbankan Islam dengan menggunakan infrastruktur dan cawangan yang sedia ada. Pihak berkuasa telah memilih pendekatan ketiga yang dikenali dengan *Islamic windows* sebagai kaedah yang paling cekap dan berkesan untuk meningkatkan bilangan institut yang menawarkan perbankan Islam.⁵ Pada tahun 1996 institusi yang layak dibenarkan untuk menubuhkan cawangan perbankan Islam sepenuhnya.⁶

SPTF di lancarkan pada 4 Mac, 1993. Pada peringkat penubuhan SPTF melibatkan 3 buah bank perdagangan tempatan yang besar iaitu Malayan Banking Berhad, Bank Bumiputera Malaysia Berhad dan United Malayan Banking Corporation Berhad. Manakala produk-produk yang layak ditawarkan semasa tempoh perintis pula dihadkan kepada 7 jenis produk sahaja iaitu akaun simpanan, akaun pelaburan, pembiayaan perumahan, pembiayaan kenderaan, sewaan, kemudahan pembiayaan semula kredit eksport tanpa faedah dan bil penerimaan tanpa faedah.⁷

---

⁵ Yazid Samsudin, *Skim Perbankan Tanpa Faedah: Hubungannya Dengan Sistem Kewangan Malaysia*, Kertas Projek Bahagian Pengajian Syariah, Universiti Malaya, 1997, hh.43-4.

⁶ Ibid dan lihat juga Bank Negara, *Laporan Tahunan Bank Negara Malaysia*, hh.120-1.

⁷ Ibid dan Yazid Samsudin, *Skim Perbankan Tanpa Faedah: Hubungannya Dengan Sistem Kewangan Malaysia*, hh.77-9.

Setiap bank tersebut telah menubuhkan unit-unit khusus untuk mengendali segala aspek pengurusan SPTF. Bank Bumiputera Malaysia Berhad telah menubuhkan Unit Perbankan Muamalah. Malayan Banking Berhad telah menubuhkan Unit Perbankan Tanpa Faedah. Manakala United Malayan Banking Corporation telah menubuhkan Jabatan Perkhidmatan Perbankan Tanpa Faedah. Manakala jumlah cawangan yang terlibat semasa tempoh perintis ialah 101 buah (Lihat lampiran I).

Skim ini berjalan lancar dalam tempoh perintis. Untuk memastikan supaya skim ini berjalan di atas landasan muamalat Islam, Bank Negara telah mengeluarkan tiga set garis panduan SPTF untuk ketiga-tiga sektor institusi kewangan, iaitu bank perdagangan, bank saudagar dan syarikat kewangan pada 5 Julai, 1993. Dengan garis panduan ini semua bank perdagangan, bank saudagar dan syarikat kewangan kini layak untuk menyertai SPTF.

Antara syarat-syarat yang perlu dipatuhi oleh institusi kewangan yang ingin menyertai SPTF ialah mereka dikehendaki menubuhkan Unit Perbankan Tanpa Faedah (*Interest Free Banking Unit*) ringkasannya IBU di ibupejabat mereka untuk menguruskan segala aspek berhubung dengan operasi SPTF, termasuk perkara-perkara dasar dan tatacara serta mengadakan hubungan dengan jabatan-jabatan lain dalam institusi kewangan bagi memastikan kelainan operasi SPTF.⁸ Tugas-tugas IBU adalah seperti berikut:

---

⁸ Bank Negara, *Laporan Tahunan Bank Negara Malaysia 1993*, Petaling Jaya: Percetakan Kum. Sdn. Bhd., 1993, h.224.

- (i) Menguruskan segala aspek berhubung dengan operasi SPTF, termasuk perkara-perkara dasar dan prosedur.
- (ii) Mengadakan hubungan dengan jabatan-jabatan lain dalam institusi kewangan bagi memastikan kelicinan operasi SPTF.
- (iii) Bagi memastikan dana yang dikumpulkan ke dalam Tabung Perbankan Tanpa Faedah disalurkan untuk pembiayaan dan aktiviti-aktiviti pelaburan yang berasaskan prinsip-prinsip Islam.
- (iv) Mengatur program latihan untuk kakitangan mengenai perbankan Islam agar dapat menjamin kelancaran dan keberkesanan pelaksanaan SPTF.
- (v) Mengatur penyusunan dan penyerahan laporan-laporan yang dikehendaki untuk diserahkan kepada Bank Negara dari semasa ke semasa.
- (vi) Memastikan bahawa semua peraturan dan garis panduan yang dikeluarkan oleh Bank Negara berhubung dengan SPTF dipatuhi sepenuhnya.
- (vii) Berperanan untuk membuat kaji selidik dan pengembangan yang berterusan dalam perbankan Islam untuk mengukuhkan dan memajukan lagi sistem kewangan Islam.
- (viii) Peranan dan tanggungjawab lain yang akan ditentukan oleh bank atau Bank Negara dari semasa ke semasa.

IBU hendaklah diketuai oleh seorang pegawai kanan beragama Islam yang berpengalaman dan mempunyai kakitangan yang berkelayakan. Institusi kewangan yang menyertai SPTF dikehendaki untuk menyediakan satu tabung kerja atau juga dikenali dengan IBF yang jumlah minimumnya ditentukan oleh Bank Negara dari

semasa ke semasa. Jumlah minimum (setakat tahun 1995) adalah RM1 juta.⁹

Tabung Perbankan Tanpa Faedah atau IBF ini mempunyai ciri-ciri berikut:

(i) IBF dibiayai melalui peruntukan dari ibupejabat bank.

(ii) IBF diletakkan di bawah IBU untuk membiayai segala operasi SPTF.

(iii) Wang daripada tabung tersebut digunakan untuk menampung

perbelanjaan pengurusan dan perkara-perkara berkaitan dengan operasi SPTF.

(iv) Keuntungan dan bayaran yang diperolehi oleh SPTF hendaklah dikreditkan ke dalam IBF.¹⁰

Melalui sistem ini perbankan Islam terus dikembangkan dari masa ke semasa dan jumlah institusi kewangan yang menyertai SPTF sehingga penghujung tahun 1996 ialah 49 buah iaitu 25 buah bank perdagangan, 21 buah syarikat kewangan dan 3 buah bank saudagar. Pada tahun 1995, jumlah cawangan yang menawarkan kemudahan perbankan Islam ialah 1472 iaitu 1406 cawangan institusi SPTF dan 66 cawangan Bank Islam Malaysia Berhad (rujuk lampiran II). Bagi tahun 1996, jumlah aset SPTF bagi bank-bank perdagangan ialah RM3.653 bilion, bagi syarikat kewangan pula ialah RM1.853 bilion dan bagi bank saudagar asetnya ialah RM665 juta.¹¹

---

⁹ Ibid.

¹⁰ Nor Mohamed Yacop, *Teori, Amalan Dan Prospek Sistem Kewangan Islam Di Malaysia*, hh.56-7 dan Yazid Samsudin, *Skim Perbankan Tanpa Faedah: Hubungannya Dengan Sistem Kewangan Malaysia*, hh.46-8.

¹¹ Bank Negara, *Laporan Bank Negara Malaysia 1996*, h.119.

Dari segi sambutan orang ramai, SPTF menerima sambutan yang menggalakkan dari semua masyarakat yang berbagai pegangan agama. Data-data yang ada membuktikan penerimaan terhadap SPTF. Bagi tahun berakhir 1996 jumlah deposit SPTF meningkat sebanyak 63.5% kepada RM10.1 bilion. Manakala jumlah pembiayaan meningkat sebanyak 75.9% kepada RM6.1 bilion. Walau bagaimanapun jika dibandingkan dengan sistem konvensional, sumbangan deposit dan pembiayaan SPTF terhadap sistem perbankan keseluruhannya adalah masih kecil iaitu berjumlah 2.0% dan 2.2%.¹²

Selain daripada institusi SPTF yang tersebut di atas, terdapat juga bank pembangunan, koperasi dan lain-lain institusi yang turut serta dalam menyemarakkan lagi pelaksanaan SPTF walaupun dengan hanya menawarkan produk-produk tertentu sahaja.

Kesimpulannya, walaupun pada masa kini sistem perbankan Islam belum dapat menandingi sistem perbankan konvensional dari segi jumlah dana mahupun mutu perkhidmatan namun jalan ke arah itu sedang dirintis. Pendekatan yang diambil dengan menggunakan alat dan prasarana yang sedia ada untuk melaksanakan sistem perbankan Islam mungkin bersesuaian dengan realiti hari ini.

---

¹² Ibid, h.120. Lihat juga Tan Sri Jaafar Hussien (Dato'), "Sistem Kewangan Islam Dalam Dekad 1990an", *Siri Syarahan Umum Di Universiti Sains Malaysia*, t.ct., tt., bil.6, h.2 dan Dzul Jazri Abd Razak & Shahrul Izzam Abd Karim, "SPTF Alternatif Kepada Sistem Konvensional", *Dewan Ekonomi*, hh.8ff.

Oleh itu, apa yang perlu ialah melipat gandakan usaha untuk melahirkan satu sistem perbankan Islam yang lebih cekap dan berkesan untuk beroperasi bersebelahan dengan sistem konvensional. Dengan itu mewujudkan persaingan yang sihat sesama sendiri. Sistem perbankan Islam tidak boleh berkembang maju sekiranya ia tidak mampu bersaing dengan sistem konvensional dari segi mutu perkhidmatan dan produk yang ditawarkan kepada pelanggan. Sistem ini akan tertinggal dan hasrat untuk melihat sistem perbankan Islam dilaksanakan secara total pasti semakin jauh.

5.3 Perkhidmatan Yang Ditawarkan Oleh SPTF.

Secara umumnya terdapat 22 produk yang ditawarkan oleh SPTF.¹³ Produk-produk tersebut meliputi akaun simpanan/semasa, pembiayaan Aset, pembiayaan perdagangan dan pembiayaan kredit. Terdapat lima jenis akaun di dalam SPTF iaitu Akaun Simpanan, Akaun Semasa, Akaun Pelaburan Khas, Akaun Pelaburan Am dan Sijil Pelaburan Kerajaan. Akaun Simpanan dan Akaun Semasa adalah berdasarkan prinsip *al-waḍi'ah yad ḍamānah*. Manakala Akaun Pelaburan Khas dan Akaun Pelaburan Am menggunakan prinsip *al-mudārabah*. Sijil Pelaburan Kerajaan pula menggunakan prinsip *al-qarḍ al-ḥasan*.¹⁴

---

¹³ Bank Negara Malaysia, *Money And Banking In Malaysia*, Kuala Lumpur: Bank Negara Malaysia, 1994, hh.329-30 dan Nor Mohamed Yacop, *Teori, Amalan Dan Prospek Sistem Kewangan Islam Di Malaysia*, hh.74-5.

¹⁴ Ibid.

Manakala produk pembiayaan aset yang boleh didapati di dalam SPTF ialah Pembiayaan Pembelian Saham, Pembiayaan Perumahan, Pembiayaan Kenderaan, Pembiayaan Modal Kerja, Pembiayaan Projek dan Pembiayaan Pemilikan Harta. Pembiayaan Pembelian Saham adalah berdasarkan *wakālah* atau *al-muḍārabah* atau *bayʿ bi thaman ājil*. Prinsip *bayʿ bi thaman ājil* juga digunakan di dalam produk Pembiayaan Perumahan, Pembiayaan Kenderaan dan Pembiayaan Pemilikan Harta. Sementara pembiayaan projek adalah berdasarkan prinsip *al-muḍārabah* atau *al-musyārakah*. Manakala Pembiayaan Modal Kerja adalah mengikut prinsip *al-murābahah*.¹⁵

Produk pembiayaan perdagangan yang ditawarkan oleh SPTF pula ialah Kemudahan Pembiayaan Semula Kredit Eksport Secara Islam (KPSKE), Bil Penerimaan Secara Islam, Kemudahan Surat Kredit, Jaminan Perkapalan dan Jaminan Bank. Kemudahan Pembiayaan Semula Kredit Eksport Secara Islam adalah mengikut prinsip *al-murābahah* atau *bayʿ al-dayn*. Prinsip yang sama digunakan di dalam produk Bil Penerimaan Secara Islam. Kemudahan Surat Kredit pula menggunakan prinsip *al-wakālah* atau *al-murābahah* atau *al-musyārakah*. Sementara Jaminan Perkapalan dan Jaminan Bank menggunakan prinsip *al-kafālah*.¹⁶

Produk pembiayaan kredit pula ialah Bon-Bon Korporat Secara Islam, Kemudahan Overdraif, pajakan, Penanggungjamin Bon Islam, Operasi Bil al-Ujr

---

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

dan Pinjaman Kebajikan. Bon-Bon Korporat Secara Islam adalah berdasarkan prinsip *bay' bi thaman ājil*. Prinsip yang sama juga digunakan di dalam produk Kemudahan Overdraf. Kemudahan Overdraf ini boleh juga menggunakan prinsip *al-qard' al-ḥasan* sepertimana prinsip bagi produk Pinjaman Kebajikan. Pajakan pula berdasarkan prinsip *al-ijārah*. Bagi produk Penanggungjamin Bon Islam menggunakan prinsip *al-ujr*. Sementara produk Operasi Bil al-Ujr menggunakan prinsip *al-wakālah*.¹⁷

5.3.1 Prinsip *al-Murābahah* Seperti Yang Diamalkan Oleh SPTF.

Di antara prinsip yang diamalkan di dalam sistem perbankan Islam ialah prinsip jualan dengan tambahan untung. Prinsip ini adalah merujuk kepada *al-murābahah* di dalam fiqh muamalat dari aspek syarat jual beli dan tambahan keuntungan. Namun dari segi pemakaiannya ia tidak merujuk kepada bentuk jual beli yang dinyatakan oleh para *fuqaha'* di dalam kitab-kitab mereka. Sebaliknya SPTF mengambil beberapa teknik *al-murābahah* dan memasukkannya ke dalam produk yang tertentu untuk menghasilkan satu produk perbankan Islam yang baru. Teknik *al-murābahah* yang digunakan oleh sistem kewangan Islam di Malaysia adalah seperti berikut:

a) Jualan dengan tambahan untung adalah perjanjian jual beli barang tertentu antara pemilik barang dan pembeli. Dalam proses penentuan harga barang tersebut,

---

¹⁷ Ibid.

pemilik barang menetapkan jumlah keuntungannya.

b) Dalam urusan bank biasanya pembeli memberitahu jenis barang yang dikehendakinya serta sifat-sifat barang tersebut. Bank kemudian membeli barang tersebut.

c) Barang itu seterusnya dijualkan oleh bank kepada pembeli dengan harga yang meliputi kos asal barang tersebut beserta tambahan untung tertakluk kepada persetujuan kedua belah pihak (lihat rajah I).

d) Perjanjian jual beli ini sah sekiranya kedua belah pihak mengetahui:

- i) Kos asal barang tersebut; dan
- ii) Jumlah untung pemilik modal.¹⁸

Dalam pelaksanaannya akad *al-murābahah* mengandungi dua proses iaitu proses yang pertama perjanjian yang menyatakan persetujuan pelanggan untuk membeli barangan yang dipesan dan persetujuan bank untuk menjual barangan tersebut kepada pelanggan setelah dibeli oleh pihak bank. Di dalam perjanjian itu juga dinyatakan bahawa kedua belah pihak bersetuju untuk terikat dari segi undang-undang. Di dalam perjanjian ini juga harga barangan, kadar keuntungan yang diambil oleh pihak bank dan kadar harga jualan kepada pelanggan ditetapkan. Proses yang

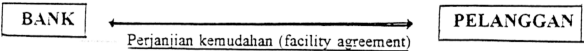
---

¹⁸ Bank Islam Malaysia Berhad, *Bank Islam-Penubuhan Dan Operasi*, Kuala Lumpur: Usaha C&L Sdn. Bhd., 1989, ct.2, h.9.

kedua pula ialah akad *al-murābahah* dan perkara yang bersangkutan dengannya.¹⁹ (Lihat rajah I)

Rajah 1: Carta Aliran Proses Akad *al-Murābahah*.

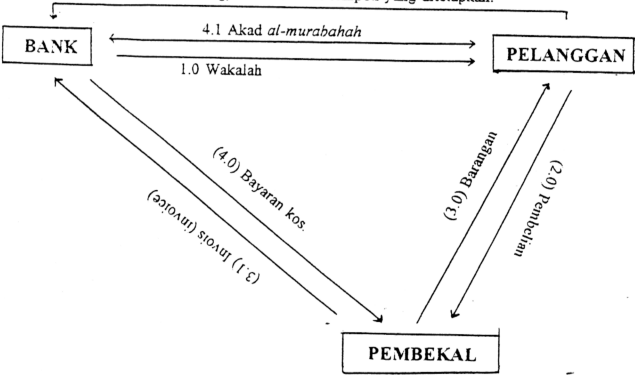
Proses i

- i) Penetapan tempoh jualan.
- ii) Guna semula (*revolving*)
- iii) Kadar keuntungan = % x (I) + (ii)

Proses ii

Bayaran (kos + untung) setelah tamat tempoh yang ditetapkan.

Sumber: Jabatan Perbankan Muamalah BBMB.

¹⁹ Ismail Mahyuddin, *International Trade Operation-A Guide*, Kuala Lumpur: BIMB Institute Of Research And Training Sdn. Bhd., 1997, hh94-8.

5.3.2 Perbandingan Dengan *Bay' al-Murābahah* Yang Diamalkan Di Timur Tengah.

Bay' al-murābahah yang diamalkan di beberapa buah bank Islam di Asia Barat seperti Bayt al-Tamwīl al-Kuwayti, Maṣraf Qatar al-Islāmi, Maṣraf Faiṣal al-Islāmi, Bahrain, dan di Timur Tengah seperti al-Bank Faiṣal al-Islāmi, Kaherah dan al-Bank Faiṣal al-Islāmi, Sudan adalah seperti berikut:²⁰

- i) *Bay' al-murābahah* mengandungi dua janji. Pertama, janji membeli dari pelanggan yang dipanggil *al-āmir bi al-syirā'* atau orang yang menyuruh dibuat pembelian. Kedua, janji dari pihak bank untuk menjual dengan cara *al-murābahah* iaitu dengan tambahan kadar keuntungan yang ditentukan atau keuntungan secara nisbah kepada harga yang pertama atau harga campur kos lain.
- ii) Bank dan pelanggan memilih untuk terikat dengan janji yang dibuat oleh keduanya dan sedia menerima tindakan undang-undang jika enggan meneruskan urusaniaga tersebut.
- iii) Urusniaga ini juga termasuk persetujuan oleh pihak bank dan pelanggan berkenaan pembayaran balik dengan cara bayaran tertangguh. Kebiasaannya, penentuan kadar harga bayaran balik adalah dengan mengambil kira tempoh pembayaran sama ada panjang atau pendek seperti yang diamalkan di dalam *bay'*

---

²⁰ al-Qaradāwī, *Bay' al-Murābahah Li al-Āmir Bi al-Syirā' Kamā Tajrihi al-Maṣārif al-Islāmiyyah*, Kaherah: Maktabah Wahbah, 1987, ct.2, h.61.

Di sini kita dapati terdapat banyak persamaan di antara pemakaian *al-murābahah* dalam Skim Perbankan Tanpa Faedah (SPTF) di Malaysia²² dan *bay' al-murābahah* yang diamalkan di beberapa bank Islam di Asia Barat dan Timur Tengah. Persamaan utama ialah dari aspek bentuk baru yang didapati hasil usaha pembaharuan yang gigih sebagaimana dinyatakan oleh John Esposito bahawa ini bukanlah kali pertama umat Islam cuba bangun semula setelah kejatuhannya.²³ Kedua-duanya adalah akad dalam bentuk baru yang tidak didapati di dalam mana-mana kitab fiqh warisan. Kerana itulah akad ini dinamakan *bay' al-murābahah li al-āmir bi al-syrā'* berdasarkan himpunan teknik-tekniknya telah membentuk satu akad baru dalam muāmalat semasa.²⁴ Sementara di dalam SPTF, ia dinamakan prinsip Jualan Dengan Tambahan Untung.

Justeru itu timbul berbagai persoalan menyentuh akad di atas antaranya, apakah bentuk di atas sah di sisi perundangan fiqh atau dianggap halal kerana tidak ada nas khusus yang mengharuskannya. Untuk menjawab persoalan ini, kita

---

²¹ Ibid, hh.25-6.

²² Lihat h.115.

²³ Esposito, John, *The Islamic Threat, Myth or Reality?*, Oxford: Oxford University Press, 1992, h.49.

²⁴ al-Qaradāwi, *Bay' al-Murābahah Li al-Āmir Bi al-Syrā'*, h.26.

perlu kembali kepada kaedah asas di dalam muamalat iaitu asal di dalam al-muāmalat dan akad adalah harus dan dibenarkan²⁵ kecuali terdapat nas yang sabit secara *ṣahih* dan jelas petunjuk yang mengharamkannya. Penamaan akad bukanlah satu perkara yang memberi kesan terhadap pembinaan hukum apabila jelas kandungan di dalamnya. Ini bersesuaian dengan kaedah fiqh yang menyatakan *‘ibrah* atau pengajaran itu di ambil dari kandungan makna dan bukan dari lafaz dan rupa bentuk.

Persamaan kedua ialah kedua-dua teknik mengandungi syarat-syarat *al-murābahah* yang dinyatakan oleh para ulama di dalam kitab-kitab fiqh. Di antaranya harga asal dan keuntungan masih menjadi asas kepada akad di atas. Kedua-duanya mesti diketahui semasa akad. Begitu juga dengan syarat-syarat lain.

Persamaan ketiga ialah perjanjian awal untuk membeli dan menjual. Telah dibincangkan tentang hukum perjanjian awal tersebut dari segi kesahihan akad dan keterikatan pembeli dengan perjanjian yang ditanda tangani (lihat h.77). Pendapat yang *rājih* menyatakan bahawa perjanjian yang berkaitan dengan kehartaan (*iltizām malī*) adalah mengikat. Lebih-lebih lagi untuk menjaga kepentingan orang ramai dan mengesahkan akad semaksimum yang boleh. Namun begitu, adalah wajar untuk mengambilkira pandangan beberapa tokoh ekonomi semasa yang mengkritik dasar *al-murābahah* di dalam perbankan Islam. Antaranya ialah Prof. Dr. Muhammad Nejjatullah Siddiqi yang menyatakan:

---

²⁵ Ibn Qayyim al-Jawzi, *ʿIlām al-Muwaqqiʿin*, j.1, h.385.

"Kesulitan dari operasi seperti *bay' al-murābahah* dan *bay' mu'ajjal* ialah ia tidak membawa hasrat perubahan dari sistem riba kepada sistem tanpa riba bahkan ia lebih cenderung untuk menjauhkan lagi hasrat tersebut dengan mengesahkan *status quo*."²⁶

Adalah dirasakan bahawa kritikan ini berkaitan dengan perjanjian awal yang mengikat pembeli dan cara pembayaran balik yang memberikan keuntungan kepada bank tanpa menanggung apa-apa risiko. Justeru itu sesetengah kalangan berpendapat tidak ada perbezaan jelas antara sistem ini dengan sistem pinjaman konvensional. Sehubungan dengan itu, kajian ini bersetuju dengan pendapat bahawa bentuk di atas sesuai di peringkat awal perbankan Islam dan seharusnya perbankan Islam tidak terlalu bergantung dengan bentuk ini di dalam operasinya. Mereka mestilah memberi tumpuan kepada instrumen-instrumen yang berdasarkan perkongsian keuntungan (*profit sharing*) sebagaimana yang disarankan oleh sebahagian ulama.²⁷ Walaupun dikatakan risiko dalam perkongsian keuntungan adalah tinggi tetapi lazimnya ia memberi keuntungan yang tinggi juga.

Perbezaan yang dapat di lihat di antara keduanya ialah dari segi hak milik barangan sebelum diserahkan kepada pembeli dan persoalan menyimpan barangan (*hiyāzah*) sebelum diserahkan. *Bay' al-murābahah* di atas memberi penekanan terhadap persoalan barangan yang dibeli mestilah dimiliki dan disimpan oleh bank sebelum diserahkan kepada pembeli. Perkara ini ditekankan oleh Persidangan

---

²⁶ Siddiqui, Muhamad Nejjatullah, *Banking Without Interest*, Leicester: Islamic Foundation, 1983, h.55.

²⁷ Dr. Mohd. Daud Bakar, "Aspek-Aspek Pembiayaan Projek Dalam Amalan Perbankan Islam", *Jurnal Syariah*, Kuala Lumpur: Akademi Pengajian Islam, j.5, bil.2, Julai 1997, hh.210-17.

Bank-Bank Islam I di Dubai bahawa bank mestilah memiliki dan menyimpan barangan sebelum diserahkan kepada pembeli untuk mensabitkan pemilikan. Akad jualbeli hanya disempurnakan apabila barangan telah dimiliki dan perjanjian awal bukanlah akad jualbeli.²⁸ Sementara prinsip Jualan Dengan Tambahan Untung tidak menyentuh perkara tersebut.

5.4 Instrumen-Instrumen Perbankan Islam Berasaskan Syarat *al-Murābahah* Di BBMB.

Kebanyakan instrumen perbankan Islam adalah diambil dari instrumen konvensional bersesuaian dengan keperluan perbankan sekarang. Sehubungan dengan itu ahli-ahli fiqh dan ekonomi semasa telah menggunakan teknik-teknik *al-murābahah* dengan mengimplementasikannya dalam beberapa instrumen kewangan konvensional. Memandangkan sistem konvensional adalah berasaskan riba dan sistem konvensional itu sendiri berbeza dengan sistem muamalat Islam dari segi tujuan dan etikanya maka amat perlu pengubahsuaian instrumennya dianalisa dan dipastikan menepati kehendak fiqh muamalat Islam. Maka perbincangan seterusnya adalah menyentuh instrumen-instrumen tersebut dan kajian ini mengambil instrumen-instrumen berasaskan *al-murābahah* yang diamalkan di BBMB untuk dianalisis. Di dalam SPTF terdapat banyak produk berasaskan prinsip *al-murābahah*. Walau bagaimanapun BBMB tidak menawarkan kesemua produk tersebut (lihat lampiran III). Instrumen-instrumen tersebut

---

²⁸ al-Qaradāwī, *Bay' al-Murābahah Li al-Āmir Bi al-Syirā'*, h.60.

dibahagikan kepada tiga bahagian iaitu pembiayaan aset, pembiayaan perdagangan dan pembiayaan kredit.

5.4.1 Pembiayaan aset.

Di dalam pembiayaan aset produk-produk yang telah diperkenalkan dengan menggunakan akad *al-murābahah* ialah Pembiayaan Perumahan, Pembiayaan membeli tanah, Pembiayaan membeli rumah kedai, Pembiayaan membaik pulih rumah, Pembiayaan membeli mesin /peralatan dan Pembiayaan membeli kilang.

Di samping konsep *al-murābahah*, konsep *bay' bi thaman ājil* (BBA) juga digunakan bagi pembiayaan aset. Konsep BBA adalah sama dengan konsep *al-murābahah*, kecuali BBA ialah bagi tempoh yang lebih panjang biasanya melebihi 12 bulan. BBA membolehkan pembelian sesuatu barang dengan bayaran ditangguhkan sehingga ke suatu masa yang ditetapkan atau dengan bayaran beransur-ansur. Tujuannya ialah untuk memberi kemudahan kepada pembeli yang tidak mampu untuk membuat bayaran tunai. Sekiranya seorang pelanggan BBMB ingin membeli rumah dengan menggunakan BBA, BBMB akan membeli rumah tersebut, katakan pada harga RM100,000.00 dan menjual kembali rumah tersebut kepada pelanggan katakan dengan harga RM180,000.00, yang mana RM100,000.00 adalah harga asas dan RM80,000.00 adalah margin keuntungan bagi BBMB. Pelanggan akan membayar balik jumlah RM180,000.00 ini dalam tempoh katakan 15 tahun atas kadar RM1000.00 sebulan.

Soalan yang timbul ialah sekiranya pelanggan tersebut ingin membayar balik pembiayaan tersebut katakan selepas dua tahun, adakah ia dikehendaki membayar balik baki sebanyak RM156,000.00? Dalam hal ini, BBMB menggunakan prinsip *muqassah* (*rebate*) iaitu dengan mengurangkan jumlah yang harus dibayar balik oleh pelanggan. Contohnya, sekiranya BBMB menganggap bahawa margin keuntungan yang munasabah bagi 2 tahun ialah RM15,000.00, *muqassah* yang akan diberi kepada pelanggan ialah sebanyak RM65,000.00 dikira seperti di jadual I.

Jadual I : Contoh kiraan *muqassah*.

Perkara	Jumlah dalam Ringgit Malaysia
Harga belian rumah	100.000.00
Margin keuntungan untuk 2 tahun	+ <u>15,000.00</u>
	= 115,000.00
Jumlah yang telah dibayar balik	- <u>24,000.00</u>
Jumlah yang perlu dibayar balik	<u>91,000.00</u>
Baki jumlah mengikut perjanjian asal	156,000.00
Baki jumlah mengikut perjanjian baru	- <u>91,000.00</u>
<i>Muqassah</i>	= <u>65,000.00</u>

Sumber: Jabatan Perbankan Muamalah BBMB.

Mekanisme *muqassah* juga boleh digunakan dalam keadaan di mana sebuah badan kerajaan atau syarikat swasta memberi pembiayaan untuk membeli rumah kepada kakitangan dengan elemen subsidi, di mana elemen subsidi akan ditarik balik sebaik sahaja kakitangan tersebut meninggalkan badan kerajaan atau syarikat tersebut.²⁹ Mekanisme *muqassah* di Bank Islam telah digantikan dengan mekanisme *al-ibrā'*.³⁰

5.4.1.1 Ciri-ciri pembiayaan BBA Yang Menggunakan Syarat *al-Murābahah*.

Ciri-ciri yang terdapat di dalam pembiayaan BBA di BBMB ialah penjelasan jenis pembiayaan, penerangan harga belian oleh pihak bank dan harga jualan kepada pembeli, kadar pembiayaan oleh pihak bank, penetapan tempoh bayaran balik, cagaran yang diperlukan (*Charge Assignment*), deposit cagaran, cara pembayaran, yuran perkhidmatan, yuran guaman, insuran kebakaran, takaful, pengeluaran (*disbursement*), bayaran balik, pembayaran awal dan *muqassah*.

---

²⁹ Ibid. Lihat juga Bank Bumiputera, *Sistem Perbankan Muamalah Bank Bumiputera Malaysia Berhad*, Kuala Lumpur: Jabatan Perbankan Muamalah BBMB, tt.(dokumen BBMB) hh.25ff.

³⁰ Perbezaan *al-ibrā'* dan *al-muqassah* ialah *al-ibrā'* adalah pengguguran hutang dari satu pihak sahaja manakala *al-muqassah* adalah pengguguran hutang yang dilakukan oleh kedua belah pihak. *al-Ibrā'* mengandungi makna *al-hibah* atau *al-tamlik* yakni pemilikan berbeza dengan *al-muqassah*. Oleh itu penggunaan mekanisme *al-ibrā'* dalam akad *al-murābahah* adalah lebih tepat kerana pengguguran hutang dilakukan oleh pihak bank sahaja. Lihat al-Kasāni, *al-Badā'ir al-Sanā'ir*, j.5, h.218 dan al-Zuhayli, *al-Fiqh al-Islāmi Wa Adillatuh*, Beirut: Dār al-Fikr, 1989, j.4, hh.639-42.

Perbezaan di antara BBA dengan sistem pinjaman konvensional ialah kontrak BBA merupakan kontrak jual beli dengan bayaran tertangguh manakala sistem konvensional menggunakan kontrak pinjaman. Di dalam BBA, perhubungan antara bank dan pelanggan adalah sebagai penjual dan pembeli. Manakala di dalam sistem konvensional bank adalah sebagai pemiutang dan pelanggan sebagai penghutang. Pendapatan BBA adalah melalui keuntungan atau *profit/ dividen* manakala sistem konvensional memperolehi pendapatannya melalui *Faedah* atau *interest*. Dari segi penentuan harga BBA mengikut harga pasaran dengan melihat kepada purata BLR dan anggaran dividen yang ingin diberikan kepada pendeposit. Manakala sistem konvensional menetapkan harga dengan bergantung kepada kadar BLR yang ditentukan oleh Bank Negara Malaysia. Dari segi kadar pembiayaan kedua-dua sistem adalah sama iaitu 90 %. Bagi BBA bayaran balik adalah secara ansuran tetap bergantung kepada harga jualan dan jangka masa yang ditetapkan. Manakala bagi sistem konvensional, bayaran balik yang ditetapkan mungkin bertukar mengikut kadar BLR. Dari segi wang jaminan atau deposit BBA mengenakan 3 bulan kadar bayaran ansuran manakala sistem konvensional tidak mengenakan apa-apa deposit (lihat lampiran iv).

5.4.2 Pembiayaan Perdagangan.

Produk pembiayaan perdagangan SPTF yang mempunyai syarat *al-murābahah* seperti yang ditawarkan oleh BBMB ialah Surat Piutang (*letter Of Credit*), Kemudahan Pembiayaan Semula Kredit Eksport Tanpa *Faedah* (IECR) dan

Bil Penerimaan Tanpa Faedah (*Interest Free Accepted Bill*). Produk ini akan dibincangkan lebih lanjut seperti di bawah:

5.4.2.1 Surat kredit *al-Murābahah*.

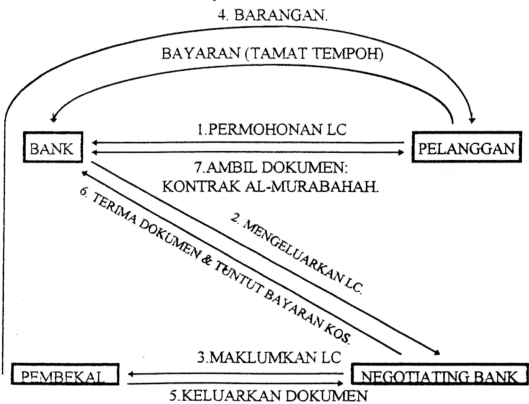
Surat kredit ialah akujanji bertulis yang dikeluarkan oleh bank kepada penjual atau pembeli untuk membayar sejumlah wang yang dinyatakan di dalam Surat kredit dengan syarat segala peruntukan dipenuhi. Terdapat tiga jenis surat kredit iaitu LC Murabahah, LC Wakalah dan LC Musyarakah.

Kemudahan LC Murabahah kebiasaannya diberikan kepada peniaga, pengilang dan pengusaha yang memerlukan barangan (mentah /siap) dari pihak lain. Bank akan membiayai pembelian tersebut dengan melantik pelanggan sebagai agen untuk membeli barangan, kemudiannya menjual kembali kepada pelanggan dengan harga yang dicampur keuntungan.

Modus Operandi bagi LC Murabahah bermula dengan pelanggan memberitahu bank tentang keperluan LC dan meminta bank membeli barangan tersebut dan berjanji akan membeli balik apabila barangan itu sampai. Bank akan melantik pelanggan sebagai agen untuk membeli kemudiannya bank menjual balik kepada pelanggan dengan harga campur keuntungan. Penjualan balik kepada pelanggan mengikut kadar keuntungan bank yang telah dipersetujui bersama. Masa pembayaran balik ditentukan kebiasaannya adalah 30 hari, 60, 90 hari, 120 hari, 180

hari atau satu jangkamasa yang dipersetujui bersama. Cara operasi bagi LC Wakalah dan Musyarakah juga adalah sama cuma berbeza dari segi prinsip yang digunakan sahaja (Lihat Rajah 2).

Rajah 2: Carta Aliran Proses Letter Of Credit.

Sumber: Jabatan Perbankan Muamalah BBMB.

¹¹ Ismail Mahyuddin, *International Trade Operations-A Guide*, hh.35-47.

5.4.2.2 Kemudahan Pembiayaan Semula Kredit Eksport (KPSKE) Secara Islam.

KPSKE secara Islam merupakan suatu skim kredit eksport yang menyediakan kemudahan pembiayaan tanpa faedah untuk pengeksport langsung dan pengeksport tidak langsung (pengeksport tidak langsung adalah pihak yang membekal bahan-bahan domestik kepada pengeksport langsung). Skim ini dikendalikan oleh Bank Negara bertujuan untuk menggalakkan perkembangan eksport barangan Malaysia ke luar negara. Skim ini berasaskan prinsip *al-murābahah* dan *bay' al-dayn* (jualan hutang) di mana Bank Negara menyediakan pembiayaan jangka pendek untuk pengeksport melalui bank-bank perdagangan. Terdapat dua jenis kemudahan yang disediakan:

- a) KPSKE prahantaran secara Islam - Pembiayaan kepada pengeksport langsung dan tidak langsung untuk pembelian bahan mentah (atau barangan siap bagi syarikat perdagangan) dengan tujuan eksport.
- b) KPSKE pasca-hantaran secara Islam - Pembiayaan kepada pengeksport langsung yang mengeksport barangan secara kredit.

KPSKE Prahantaran Secara Islam adalah berdasarkan *al-murābahah* dan *bay' al-dayn*. Menurut prinsip *al-murābahah* bank perdagangan akan melantik pengeksport sebagai agen pembeli untuk membeli bahan input yang diperlukan dalam proses pengeluaran. Apabila barangan telah diserahkan, bank akan

membayar pembekal berdasarkan pada invoice. Bank sebagai pemilik akan menjual barangan tersebut kepada pengeksport secara kredit, pada harga yang dipersetujui iaitu nilai kos dicampur tambahan harga (*mark-up*) sebagai keuntungan.

Belian secara kredit pengeksport ini dibiayai oleh bank di bawah KPSKE Prahantaran Secara Islam yang berdasarkan prinsip *bay' al-dayn*, di mana bank mengeluarkan dua bil prahantaran yang mempunyai nilai muka yang berbeza, tetapi jumlah keduanya akan menyamai nilai kos dicampur margin keuntungan untuk diterima oleh pengeksport. Bil pertama yang mempunyai nilai menyamai harga kos barangan dicampur keuntungan Bank Negara akan dijual kepada bank negara pada harga invoice barangan tersebut. Pada tarikh matang bil, Bank Negara akan menjual bil tersebut semula ke bank perdagangan dengan nilai muka bil yang dijual.

Prinsip yang menjadi asas kepada KPSKE Pasca Hantaran Secara Islam ialah *bay' al-dayn*. Menurut mekanisme ini, pengeksport sebagai pemilik bil eksport (instrumen hutang) melantik bank perdagangan sebagai agen pemungut untuk menuntut bayaran daripada pembeli luar negeri. Memandangkan bayaran hanya boleh dituntut pada suatu tarikh hadapan yang ditetapkan, pengeksport yang memerlukan dana segera akan menjual bil (hutang) tersebut kepada bank perdagangan. Sebagai ganti, pengeksport akan mengeluarkan satu bil pascahantaran yang mempunyai nilai bersamaan nilai ringgit bil eksport, di mana ia mewajibkan bank membayar nilai yang tertera pada bil kepada pengeksport pada suatu tarikh hadapan yang ditetapkan. Bank akan membeli bil tersebut daripada pengeksport

dengan harga yang dipersetujui bersama, iaitu nilai muka bil selepas menolak keuntungan bank. Bank kemudiannya menjual bil tersebut kepada bank negara pada harga bersamaan nilai muka bil selepas menilai keuntungan Bank Negara. Pada tarikh matang bil, Bank Negara akan menjual bil tersebut semula ke bank perdagangan dengan nilai muka bil yang dijual.³²

5.4.2.3 Bil Penerimaan Secara Islam.

Bil Penerimaan Secara Islam (BPSI) adalah produk kewangan Islam yang telah diwujudkan untuk menggalakkan perdagangan dengan menggunakan instrumen kewangan Islam. BPSI memberi kemudahan yang serupa dengan penerimaan juru bank (*bankers acceptance*) dan dibentuk dengan menggunakan konsep *al-murābahah* dan *bay' al-dayn*.

al-Murābahah seperti yang diamalkan di dalam produk ini merujuk kepada penjualan barang dengan harga yang mengandungi margin keuntungan yang dipersetujui oleh kedua-dua belah pihak. *Bay' al-dayn* pula merujuk kepada penjualan hutang (*sale of debt*) hasil dari urusniaga dalam bentuk penjualan hutang tertangguh (*deferred payment sale*) bagi sesuatu tempoh yang singkat.

---

³² Nor Mohamed Yakcop, *Teori, Amalan Dan Prospek Sistem Kewangan Islam Di Malaysia*, hh.83-4.

Ada dua cara pembiayaan di bawah mekanisme ini yaitu i) import dan pembelian domestik dan ii) ekspor dan penjualan domestik. BPSI yang diwujudkan untuk import dan pembelian domestik dinamakan BPSI - Pembelian dan BPSI yang diwujudkan untuk ekspor dan penjualan domestik dinamakan BPSI - Penjualan.³³

a) BPSI - Pembelian.

Dalam produk ini seorang pelanggan meminta bank menyediakan pembiayaan untuk membolehkan beliau membeli sesuatu barang yang tidak merupakan harta tetap (*fixed asset*). (Barang-barang yang merupakan harta tetap tidak dapat dibiayai melalui instrumen ini). Bank akan melantik pelanggan tersebut sebagai agen bank untuk membeli barang yang dikehendaki itu bagi pihak bank dan bank akan membayar jumlah harga dengan menggunakan dana bank. Kemudian bank akan menjual barang tersebut kepada pelanggan pada satu harga yang mengandungi harga belian dan margin keuntungan, dan membenarkan pelanggan untuk menyelesaikan pembayaran kemudian, iaitu bayaran dibuat secara tertangguh.

Kemudian pelanggan menguruskan untuk mendapat kemudahan kredit penerimaan dengan bank dan menyerahkan dokumen-dokumen perdagangan untuk membolehkan bank mewujudkan BPSI. Hutang di bawah pembiayaan ini dijadikan

---

³³ Ismail Mahyuddin, *International Trade Operations*, hh.99ff.

satu dokumen sekuriti dalam bentuk bil pertukaran (*Bill Of Exchange*). Bil pertukaran ini diwujudkan oleh bank dan diterima oleh pelanggan. Pada tarikh matang, pelanggan membayar bank harga barang serta margin keuntungan.

b) BPSI - Penjualan.

Di dalam produk ini seorang pelanggan yang ingin mendapat kemudahan ini dikehendaki menyediakan dokumen penjualan atau eksport seperti yang dikehendaki di bawah kontrak penjualan surat kredit. Pelanggan kemudian mendapat kemudahan kredit penerimaan dari bank. Dokumen perdagangan diserahkan kepada bank. Sebaik sahaja bank menerima BPSI, pelanggan boleh mewujudkan bil pertukaran yang akan diterima oleh bank.

Perbezaan di antara BPSI - Pembelian dan BPSI - Penjualan ialah di bawah BPSI - Pembelian bank mewujudkan BPSI ke atas pelanggan dan diterima oleh pelanggan. Manakala di bawah BPSI - Penjualan, pelanggan mewujudkan BPSI ke atas bank dan diterima oleh bank.³⁴

---

³⁴ BBMB, *Sistem Perbankan Muamalah BBMB*, Kuala Lumpur: Jabatan Perbankan Muamalah BBMB, tt., h.34 dan Nor Mohamed Yakcop, *Teori, Amalan Dan Prospek Sistem Kewangan Islam Di Malaysia*, hh.84-6.

5.4.3 Pembiayaan Kredit.

Produk pembiayaan kredit adalah seperti berikut:

5.4.3.1 Pembiayaan Modal Kerja.

Pembiayaan ini diberikan untuk membantu para peniaga mendapatkan modal kerja bagi perniagaannya. Modal kerja muamalah terbahagi kepada dua bahagian iaitu pembiayaan untuk pembelian dan pembiayaan untuk jualan. Kedua-dua pembiayaan ini adalah untuk urusan tempatan yang diberikan kepada kontraktor, pembekal, pengilang dan sebagainya.³⁵

5.4.3.2 Pembiayaan Untuk Pembelian.

Dalam proses pelaksanaan produk ini pihak bank akan melantik pembeli sebagai wakil untuk membeli barangan yang diperlukan. Dengan bukti pembelian tersebut pihak bank akan membuat bayaran kepada pembekal mengikut harga invois. Kemudian pihak bank akan menjual kembali barangan tersebut kepada pelanggan dengan harga kos dicampur keuntungan bank. Pelanggan akan membayar kembali kepada pihak bank mengikut tempoh yang dipersetujui dalam perjanjian Modal Kerja Murabahah.

---

³⁵ Ismail Mahayuddin, *International Trade Operations*, hh96-8.

Proses yang sama seperti di atas juga digunakan untuk mendapat sejumlah wang sebagai modal pusingan. Perbezaannya ialah aset pembeli dijadikan cagaran dengan cara dijual kepada pihak bank untuk memperolehi wang tunai. Setelah itu pembeli akan membeli kembali aset tersebut secara bayaran tertangguh. Produk ini hampir sama dengan produk yang dikenali sebagai *al-tamwīl* yang dilaksanakan oleh Maybank Malaysia Berhad iaitu proses pemberian modal atau pembiayaan kewangan untuk perniagaan dan lain-lain aktiviti ekonomi.³⁶ Cuma perbezaannya ialah di dalam perjanjian *al-tamwīl* menekankan tujuan pembiayaan iaitu tujuannya mestilah sah di segi Syarak dan tidak melibatkan perkara yang diharamkan.³⁷ Di dalam kedua-dua produk ini terdapat satu persamaan penting iaitu mempunyai ciri-ciri *bay' al-'inah* dari aspek jual beli yang mempunyai dua akad serentak³⁸ dan akad *bay'* hanyalah dalam bentuk *ṣūrah* sahaja tanpa bertujuan untuk melakukan jual beli pada hakikatnya.

5.4.3.3 Pembiayaan Untuk Jualan.

Pembiayaan ini menggunakan konsep *bay' al-dayn* iaitu pelanggan akan menjual hak mengutip hutang yang terbentuk dari jual beli. Pelanggan akan membawa bukti jualannya kepada bank dan seterusnya pihak bank akan membeli

---

³⁶ Solehah bt. Omar, *Instrumen al-Tamwīl Dan Sistem Overdraft Di Maybank: Satu Perbandingan*, Kertas Projek Fakulti Syariah, Universiti Malaya, 1996, h.40.

³⁷ Ibid, h.60.

³⁸ Ibid h.54.

bil tersebut mengikut harga potongan. Cara ini menggunakan prinsip *al-ḥatīṭah* iaitu pemotongan harga daripada harga asal. Prinsip *al-ḥatīṭah* adalah termasuk di dalam makna *al-murābahah* kerana pada hakikatnya ia memberi keuntungan kepada pihak pembeli (lihat h.35). Apabila sampai tempoh matang, pelanggan akan membayar kembali kepada bank dengan harga sepenuhnya.

Di sini dapat disimpulkan bahawa akad *al-murābahah* yang digunakan di BBMB berkonsepkan pembiayaan jangka pendek (*short term*). Bersesuaian dengan konsep ini, BBMB menawarkan beberapa produk pembiayaan jangka pendek seperti pembiayaan modal kerja secara *al-murābahah* (*Murabahah Working Capital*) iaitu pembiayaan sejumlah wang kepada pelanggan sebagai modal kerja. *al-Murābahah* juga dianggap bersesuaian dengan pembiayaan perdagangan antarabangsa. Oleh itu BBMB telah menggunakan prinsip *al-murābahah* di dalam produk pembiayaan perdagangan muamalah (*Muamalah Trade Finance*). Di antara produk pembiayaan perdagangan muamalah ialah Kemudahan Surat Kredit (LC), Pembiayaan Semula Kredit Eksport Secara Islam dan Bil Penerimaan Secara Islam³⁹.

---

³⁹ BBMB, *Muamalah Trade Finance*, Kuala Lumpur, BBMB Muamalah Banking Department, 1994, hh.1ff. dan BBMB, *Legal News*, Kuala Lumpur, BBMB Legal Department, 1996 hh.2-3.

5.4.3.4 Ciri-Ciri Dokumen Kredit *al-Murābahah* (DC -MURABAHAH).

Apabila seseorang pelanggan datang kepada pihak bank untuk mendapatkan pembiayaan perdagangan maka pihak bank akan mengeluarkan DC-Murabahah. DC-Murabahah ialah dokumen yang menyatakan pembiayaan dibuat oleh pihak bank melalui kontrak *al-murābahah*. Ia boleh dijadikan bukti sabit hutang pelanggan kepada pihak bank.

Untuk membolehkan bank menawarkan produk ini pelanggan mestilah mempunyai kemudahan DC-Murabahah (*DC-Murabahah facility*) sebelum sesuatu DC itu dikeluarkan. DC yang dikeluarkan dibawah prinsip *al-murābahah* akan mendapat pembiayaan daripada bank dan pelanggan akan menyelesaikan harga barangan dan tambahan kadar keuntungan mengikut tempoh yang ditetapkan. Selepas itu pelanggan menghantar borang permohonan dokumen kredit yang tidak boleh ditarik balik (*Application For Irrevocable Documentary Of Credit*) meminta pihak bank mengeluarkan DC-MURABAHAH. Jika kemudahan tersebut memerlukan kadar deposit tertentu maka borang permohonan tersebut bertindak secara serentak dengan dibenarkan untuk mendebitkan daripada akaun pelanggan kadar deposit seperti yang dinyatakan di dalam surat tawaran (LO). Pihak bank mengadakan dokumen kredit dan membayar pendahuluannya kepada bank pengantara (*Negotiating Bank*) dengan menggunakan wang tabungannya sendiri. Pelanggan akan membayar kos barangan campur kadar keuntungannya secara tertangguh.⁴⁰

---

⁴⁰ Ismail Mahayuddin, *International Trade Operation*, hh35-6.

Pihak bank boleh mengenakan bayaran deposit pada kadar 10%, 20% atau 30% di bawah perkara (*term*) kemudahan LC al-Murabahah bergantung kepada jumlah kredit pelanggan. Pihak bank menerima deposit tersebut di bawah prinsip *al-waḍ'ah* atau *al-mudhārabah*⁴¹.

5.5 Analisis Khusus Penggunaan Syarat *al-Murābahah* Dalam Kontrak Pembiayaan Perdagangan Di BBMB.

Tujuan tajuk ini adalah untuk melihat bagaimana syarat *al-murābahah* digunakan dan pengubahsuaian daripada instrumen konvensional menjadi instrumen pembiayaan perdagangan SPTF.

Latar belakang perjanjian ini ialah syarikat X ingin membina sebuah kilang tekstil. Syarikat ini memerlukan pembiayaan kewangan untuk mendirikan kilangnya dan menyediakan semua peralatan yang diperlukan. Di samping itu syarikat ini juga memerlukan dana awal sebagai modal pusingan untuk menjalankan perniagaan dan pengurusan pentadbirannya. Oleh itu syarikat ini mengemukakan permohonan untuk mendapatkan pembiayaan kewangan daripada Bank Bumiputera Malaysia Berhad.

---

⁴¹ BBMB, *Muamalah Trade Finance*, Kuala Lumpur: Muamalah Banking Department, BBMB, 1994, h.2-2.

Kontrak *al-murābahah* yang akan dikaji ini adalah dalam kategori pembiayaan perdagangan yang melibatkan kemudahan pembiayaan BBA, Murabahah Working Capital, Letter of Credit (LC Murabahah), Kafalah Shipping Guarantee (KSG) dan Kafalah Bank Guarantee (KBG). Dalam perjanjian di antara syarikat tersebut dan BBMB, kedua belah pihak bersetuju supaya kemudahan yang digunakan dan kadar maksimum adalah seperti berikut. Kemudahan yang akan digunakan ialah *al-Bay' Bithaman 'Ājil* (BBA), Surat Kredit Murabahah, Pembiayaan Modal Kerja Murabahah, Jaminan Perkapalan Kafalah dan Jaminan Bank Kafalah. BBA digunakan untuk membiayai pembelian tanah dan bangunan dengan nilai pembiayaan sebanyak RM30 juta. Manakala Pembiayaan Modal Kerja Murabahah, Surat Kredit Murabahah, Jaminan Perkapalan Kafalah dan Jaminan Bank Kafalah kesemua pembiayaannya berjumlah RM5 juta. Dengan itu jumlah keseluruhan pembiayaan ialah RM35 juta.

5.5.1 Butir-Butir Ringkas Perjanjian (seperti di lampiran v).

Perjanjian yang ditandatangani kedua belah adalah perjanjian pembelian dan penjualan di antara pihak bank dan syarikat terbabit. Pihak bank membeli tanah dan bangunan yang dimaksudkan untuk perusahaan tersebut dengan harga belianya sebanyak RM5 juta. Bank juga membeli mesin dan peralatan dengan harga belian sebanyak RM25 juta. Kemudiannya pihak bank menjual kepada syarikat terbabit dengan harga jualan tanah dan bangunan ialah RM8,314,916.88. Harga jualan mesin dan peralatan pula ialah RM32,928,267.36.

Kadar keuntungan yang diambil oleh pihak bank di atas harga tanah dan bangunan ialah 10.5% /tahun di atas kadar berbaki setiap bulan. Sementara kadar keuntungan bagi mesin dan peralatan pula ialah 9.75% /tahun di atas kadar berbaki setiap bulan. Bagi LC Murabahah / Murabahah Working Capital Financing, kadar keuntungan yang diambil ialah 2.25% setahun di atas kadar tabungan bank pada masa kemudahan itu dikeluarkan (*at the intended drawdown of facility*).

Untuk pembayaran balik harga belian tanah dan bangunan bagi tempoh suku tahun ialah bagi setiap suku tahun pertama hingga suku tahun keempat ialah RM131,250.00. Manakala bagi setiap suku tahun ke lima hingga ke empat puluh ialah sebanyak RM216,386.58. Kadar pembayaran balik bagi mesin dan peralatan pula bagi setiap suku tahun pertama hingga keempat ialah sebanyak RM609,375.00. Manakala bagi setiap suku tahun kelima hingga keempat puluh ialah sebanyak RM1,905,672.96.

Pihak bank juga mengenakan cagaran keselamatan (*security*) iaitu cagaran di atas dua bidang tanah. Cagaran kedua ialah *debenture* yang meliputi cas tetap dan terapung terhadap semua aset semasa dan akan datang yang dimiliki oleh syarikat. Cagaran ketiga ialah Kafalah Bank Guarantee (KBG). Pihak bank juga mengenakan syarat seorang penjamin dengan jaminan tanpa syarat.

Tempoh pembayaran balik bagi pembiayaan di atas pula adalah mengikut jenis pembiayaan. Bagi pembiayaan BBA-tanah dan bangunan, tempoh pembayaran ialah 10 tahun termasuk 1 tahun *grace period* (yang tidak dikenakan bayaran prinsipal). Bagi BBA-mesin dan peralatan pula ialah 5 tahun termasuk 1 tahun *grace*

period . Bagi over draf (OD), tempoh bayaran balik ialah 5 tahun bermula daripada tarikh penggunaan yang pertama melainkan pihak bank menggunakan budibicaranya yang mutlak untuk melanjutkannya. Tanpa mengambilkira perkara di atas, pihak bank berhak untuk menarik balik kemudahan apabila berlaku kegagalan atau pecah kontrak terhadap mana-mana peruntukan bagi kemudahan tersebut.

Sementara tempoh boleh kuatkuasa (*availability period*) iaitu tempoh untuk mengeluarkan kemudahan BBA ialah dua bulan daripada tarikh dokumen sekuriti ditandatangani. Kadar komisyen pula ialah 0.1% bagi LC daripada jumlah LC bagi setiap bulan (atau sebahagiannya) daripada jumlah kredit yang sah dengan kadar minimum RM10.00 /credit. Komisyen seharusnya dibayar di peringkat awal. Bagi Modal Kerja Murabahah (Murabahah Working Capital) tidak dikenakan sebarang komisyen. Bagi Jaminan Perkapalan Kafalah (KSG) kadar komisyen yang dikenakan ialah pada kadar tetap 0.1% /bulan dengan kadar minimum RM10.00 daripada jumlah invoice. Komisyen mesti dibayar di peringkat awal. Bagi Jaminan Bank Kafalah (KBG) kadarnya ialah 0.1% /bulan atau sebahagiannya dengan kadar minimum RM50.00 boleh dikenakan untuk tempoh penangguhan sepenuhnya (termasuk tempoh tuntutan (*claim period*) jaminan dikeluarkan). Komisyen hendaklah dibayar terdahulu sebelum pengeluaran setiap jaminan.

Peruntukan perjanjian juga menyatakan kadar faedah: untuk OD/TR ialah 2.25% /tahun (p.a.) di atas Kadar Pinjaman Asas (BLR). Bagi LC pula terdapat dua peruntukan iaitu peruntukan yang kelihatan tertulis (*sight*) dan peruntukan

yang dipakai pada sesuatu masa yang ditetapkan (*usance*). Kadar bagi LC Luar (Foreign LC) peruntukan bertulis menyatakan (*sight*) mengikut kadar OD yang nyata atau kadar lain yang tertentu sebagai boleh dikenakan oleh agen pendeposit bank (*depository agent*) dari tarikh rundingan sehingga tarikh penerimaan notis perundingan atau kadar yang dikenakan ialah 2.25% /tahun di atas kadar BLR bank bermula dari tarikh pengeluaran notis perundingan sehingga tarikh pembayaran atau penukaran kepada TR. Mengikut peruntukan yang terpakai (*usance*), bagi LC Luar kadar yang dikenakan dikenakan ialah 2.25% /tahun di atas kadar BLR bank bermula dari tarikh matang (*date of maturity*) sehingga tarikh pembayaran atau ditukar kepada TR.

Bagi LC Tempatan (*Local*) peruntukan yang tertulis (*sight*) menyatakan kadarnya ialah 2.25% /tahun di atas kadar BLR bank dari tarikh penerimaan notis perundingan sehingga tarikh pembayaran atau ditukar kepada TR. Sementara peruntukan yang terpakai (*usance*) menyatakan kadar yang dikenakan ialah 2.25% /tahun di atas kadar BLR bank bermula dari tarikh matang sehingga tarikh pembayaran atau ditukar kepada TR.

Dari segi dokumentasi, peruntukan menyatakan bahawa kemudahan ini boleh dibuktikan oleh satu perjanjian kemudahan, *debenture*, penjamin dan mana-mana dokumen lain yang bersesuaian iaitu ia boleh menggambarkan keadaan yang telah dinyatakan di sini dan mana-mana keadaan semasa yang normal bagi kemudahan-kemudahan berdasarkan tabiat ini.

Manakala lain-lain peruntukan dan keadaan adalah sebagaimana terdapat di dalam lampiran A & B di mana terdapat bahagian yang bergabung dari peruntukan-peruntukan dan keadaan-keadaan ini dan seharusnya diambil dan dibaca bersama sebagai bahagian asas tawaran tersebut.

Melihat kepada peruntukan-peruntukan di dalam perjanjian di atas, beberapa penelitian boleh dilakukan seperti berikut:

i. Pemasukan Syarat *al-Murābahah* Dalam Instrumen Perbankan Tertentu.

Dapat dilihat dengan jelas syarat *al-murābahah* telah dimasukkan ke dalam beberapa instrumen dalam pembiayaan di atas seperti instrumen BBA, Letter Of Credit dan Murabahah Working Capital. BBA adalah jualbeli bertanggung sebagaimana lebih dikenali di sesetengah negara sebagai *bay' mu'ajjal*. *Bay' mu'ajjal* ini kemudiannya dimasukkan syarat *al-murābahah* iaitu harga dan tambahan keuntungan yang ditetapkan. Sementara Letter Of Credit dan Murabahah Working Capital adalah dua instrumen pembiayaan konvensional yang diubahsuai dengan memasukkan syarat *al-murābahah* dan unsur riba dibuang.

Pemasukan syarat ke dalam akad lain seperti ini banyak dibincangkan oleh para ulama dan terdapat perselisihan pendapat di kalangan mereka tentang keharusannya. Walaubagaimanpun perkembangan mutakhir perundangan Syariah menunjukkan bahawa perselisihan pendapat di kalangan ahli-ahli fiqh di dalam

persoalan pemasukan syarat tambahan dalam akad nampak mulai berkurangan dan jurang perbezaan di antara mereka sudah agak rapat. Mereka bersetuju bahawa syarat tambahan boleh dimasukkan ke dalam akad selagi tiada mana-mana tujuan asasi dicerobohi.⁴²

ii. Konsep *al-Murabahah* Telah Dikhususkan.

Di dalam kes ini kita dapati dengan jelas bahawa *al-murabahah* di BBMB berkonsepkan pembiayaan jangka pendek (*short term*) (atas h.156). Ini dapat dilihat dari tempoh bayaran balik bagi overdraft atau Murabahah Working Capital, Letter Of Credit, KBG dan KSG ialah selama 5 tahun (atas h.161). Sementara pembiayaan jangka panjang menggunakan prinsip BBA adalah selama 10 tahun (atas h.160 dan lihat juga 143). Di sini kemungkinan wujud kekeliruan dalam pemasukan prinsip atau syarat *al-murabahah* ke dalam akad di mana konsep *al-murabahah* telah dikhususkan pada hal di dalam BBA itu sendiri wujud prinsip *al-murabahah* iaitu kadar keuntungan yang tetap dan diterangkan. Sementara BBA pula ialah kaedah atau cara pembayaran balik harga belian setelah mana akad terbina.

---

⁴² Ahmad Hidayat b. Buang, "Pemasukan Syarat Di Dalam Akad", *Jurnal Syariah*, Kuala Lumpur: Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, j.3, bil.2, Julai 1995, h.263.

iii. Harga Belian Dan Jualan Dinyatakan Dengan Jelas.

Bagi perkara 5 dan 6 (lihat lampiran v) iaitu harga belian dan jualan adalah dinyatakan dengan jelas. Ia adalah bertepatan dengan prinsip *al-murābahah* yang menghendaki dijelaskan harga belian pertama dan harga jualannya.

iv. Kadar Keuntungan Ditetapkan Dengan Cara Peratusan.

Walaupun terdapat perselisihan pendapat di kalangan ulama berhubung cara ini (atas h.160) namun pendapat yang mengharuskannya adalah pendapat yang terkuat (*rajih*). Ini berasaskan unsur *gharar* di dalam akad kerana sifat *jahalah* (tidak jelas) yang wujud adalah sedikit dan ia boleh diatasi dengan menggunakan sistem pengiraan moden.

v. Penetapan Tempoh Dan Kadar Bayaran Balik.

Penetapan tempoh dan kadar bayaran balik adalah bersesuaian dengan kehendak perkara 6 iaitu menjelaskan kadar harga jualan dan perkara 7 iaitu menetapkan kadar keuntungan (lihat lampiran v). Penetapan tempoh bayaran balik ini bersesuaian dengan prinsip BBA (penjualan dengan harga tertangguh) dan bertepatan dengan firman Allah swt. yang bermaksud:

"Wahai orang-orang yang beriman, apabila kamu berhutang yang ditetapkan tempoh bayaran baliknya maka hendaklah ia dicatatkan."⁴³

Catatan hutang juga adalah sebagai satu bentuk jaminan kepada pemberi hutang daripada ditipu atau terlupa. Sehubungan dengan itu mengenakan syarat penjamin dan cagaran ke atas hutang juga tidak menjadi apa-apa kesalahan.

vi. Apakah Asas Komisyen.

Pada LC Murabahah contohnya (h.161) dikenakan komisyen pada kadar 0.1% sebulan atau sebahagian daripadanya (lihat Lampiran v, h.6). Apakah komisyen ini berasaskan kepada *al-ʿamūlah* (bayaran perkhidmatan). Sekiranya berasaskan *al-ʿamūlah* ia hendaklah didasarkan kepada kos perkhidmatan sebenar yang diberikan dan bukan mengikut peratusan dari amaun kredit seperti di atas. Sekiranya ia berasaskan pengambilan untung, keuntungan telah ditetapkan pada awal-awal perjanjian lagi.

vii. Persoalan Tentang Kadar Interest.

Di dalam lampiran B yang seharusnya dibaca bersama dengan peruntukan di dalam perjanjian kemudahan menyatakan:

---

⁴³ al-Qur'an, *al-Baqarah*, ayat 282.

The borrower shall pay the interest chargeable monthly in arrears. Any non-payment of interest as stipulated shall cause it to be capitalised and added to the principal sum and interest shall be chargeable thereon at the same rate as prescribed above (Lihat lampiran v, annexure B, h.14).

Ini bermakna walaupun kadar keuntungan telah ditetapkan tetapi sekiranya berlaku kegagalan pembayaran mengikut jadual maka pihak bank berhak mengenakan kadar interest tambahan dan kadar tersebut dengan sendiri menjadi modal pokok sehingga ia selesai dilunaskan. Artinya wujud prinsip riba yang berganda di dalam perjanjian ini sedangkan ia dilarang keras oleh Allah swt. di dalam firmanNya yang bermaksud:

"Maka jika mereka tidak melakukannya (berhenti dari mengambil riba) maka inilah perisytiharan perang dari Allah dan RasulNya"⁴⁴

Walaupun sebahagian ulama mempunyai kecenderungan untuk mengecualikan pengharaman ke atas riba yang rendah kadarnya seperti al-Syeikh °Abd al-°Aziz Jawisy dan Muhammad Rasyid Ridā tetapi dalam persoalan riba berganda (*adḍāfān muḍāḍāfah*) seluruh *fuqahā'* sependapat bahawa ia adalah haram.⁴⁵ Oleh itu peruntukan di dalam lampiran ini perlu dikaji semula dan secara tegasnya ia hendaklah dihapuskan kerana ia bercanggah dengan tujuan penggunaan akad *al-murābahah* khususnya yang bertujuan mengelak daripada penglibatan dengan

---

⁴⁴ al-Qur'an, *al-Baqarah*, ayat 279.

⁴⁵ Abd Mumin b. Abd Ghani, "Peristilahan Riba: Satu Analisis Hukum", *Jurnal Syariah*, Kuala Lumpur: Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, j.5, bil.2, Julai 1997, hh.192-5.

urusniaga berasaskan riba dan ia juga bercanggah dengan penggunaan prinsip muamalah secara amnya. Sekiranya pihak bank menggunakan peruntukan ini maka pelaksanaan SPTF tidak membawa apa-apa makna.

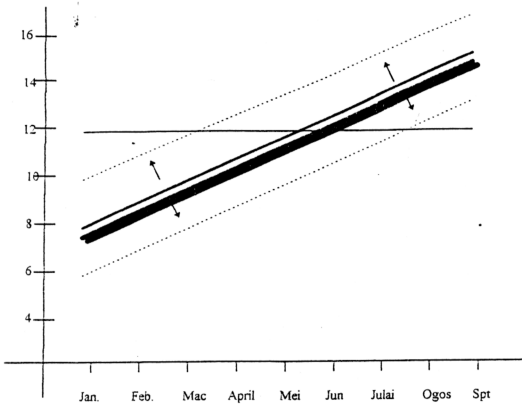
viii. Kebaikan Pada Kepelbagaian (*Variation*) Kadar Interest/ Komisyen.

Di dalam lampiran B juga dinyatakan seperti berikut:

The bank may at its absolute discretion vary the interest rate or commission from time to time and the variation shall take effect from the date specified in the notice (Lihat lampiran v, annexure B, h.14).

Kepelbagaian kadar itu dapat dijelaskan melalui rajah III di bawah.

Rajah III- Perbandingan Di Antara Kadar Keuntungan Berbentur Dan Kadar Keuntungan Tetap.

- petunjuk: I- **thick solid line** = Kadar Pinjaman Asas.
 ii- **thin solid line** = Kadar keuntungan berbentur
 iii- **horizontal dotted line** = Kadar keuntungan tetap
 iv- **dotted line** = Fleksibiliti.

Sumber: Jabatan Perbankan Muamalah BBMB

Di sini kita dapati kadar keuntungan yang fleksibal mengikut kadar BLR dapat memberi kebaikan kepada pelanggan dan juga pihak bank. Pelanggan dapat menikmati kadar keuntungan yang lebih rendah ketika BLR menurun berbanding

kadar keuntungan tetap (*flat rate*) yang kebiasaannya ditetapkan pada kadar tertinggi. Sementara pihak bank pula dapat mengatasi masalah peningkatan kadar interest yang membebankan kerana peningkatan kadar BLR. Dalam pada itu penggunaan prinsip *al-murābahah* masih wujud iaitu kadar keuntungan adalah tetap dan diterangkan di dalam majlis akad. Oleh itu kepelbagaian ini hendaklah dikekalkan.